

ФІЛОСОФІЯ ЛЮДИНИ З ЇЇ ОСОБЛИВОСТЯМИ, ЗДІБНОСТЯМИ І ВЛАСТИВОСТЯМИ

УДК 1:316

DOI <https://doi.org/10.24195/sk1561-1264/2021-1-12>**Висоцька Ольга Євгенівна**доктор філософських наук, доцент,
завідувач кафедри філософії

Комунального закладу вищої освіти «Дніпровська академія неперервної освіти»

Дніпропетровської обласної ради

вул. Володимира Антоновича 70, Дніпро, Україна

ORCID ID: 0000-0002-1265-7582

Романенко Михайло Іллічдоктор філософських наук, професор,
радник ректора, професор кафедри філософії

Комунального закладу вищої освіти «Дніпровська академія неперервної освіти»

Дніпропетровської обласної ради

вул. Володимира Антоновича 70, Дніпро, Україна

ORCID ID: 0000-0002-1495-6762

ХОЛІСТИЧНО-ЕКЗИСТЕНЦІЙНИЙ ВИМІР ЛЮДСЬКОГО БУТТЯ У СПІВВІДНОШЕННІ КАТЕГОРІЙ «ЗДОРОВ'Я» – «ХВОРОБА»

У статті розкривається еволюція поглядів на характер розуміння цілісності людського існування, а також екзистенційної проблематики життя та смерті в контексті співвідношення категорій «хвороба» – «здоров'я». Доведено значущість способу життя як важливої умови регулювання стану здоров'я. Визначено, що зміна моделей здоров'я зумовлена розвитком світоглядних уявлень про способи буття людини у світі, трансформацією поглядів на сутність життя і смерті. Антична модель здоров'я побудована на концепції гармонії душі і тіла, міри та блага, нерозривної єдності краси та моральної дії. На відміну від неї середньовічна модель здоров'я виходить із постулату про гріховність, нецілісність людини, опозиційність душі та тіла, переваги душевного здоров'я над тілесним. Перехід до класичної моделі здоров'я знаменується зверненням до тілесного виміру здоров'я, механістичним поглядом на співвіднесення категорій «здоров'я» – «хвороба», що призводить до втрати цілісного бачення людського буття. Зняття суперечностей між духом і тілом та повернення до холистично-екзистенційного тлумачення буття людини відбувається з формуванням неklasичної моделі здоров'я, в якій життя стає первинним феноменом. Постнеklasична модель здоров'я характеризується десубстанціалізацією категорій «здоров'я» та «хвороба», що передбачає визначення їх відносності та взаємопереходу. Зміщення акцентів із проблематики смерті до питань безкінечного життя зумовлюється пануванням гедоністичних цінностей. Сьогодні логіка бінарних взаємовідносин «здоров'я» та «хвороби» формує весь простір життя людини. Це пов'язано з карантинними обмеженнями для захисту від коронавірусної інфекції. Чинник коронавірусу спровокував тотальну інформаціоналізацію суспільства, вноrmував нові форми організації навчання, праці та дозвілля, суттєво розширив сферу віртуальної економіки. Поширення самотності людини, загрози її свободи в умовах різноманітних заборон та тотально-го контролю дій є сучасними викликами. Швидке реагування на негативні наслідки можливих пандемій у майбутньому потребує широких зусиль у різних напрямках.

Ключові слова: здоров'я, хвороба, філософія здоров'я, цілісність, буття.

Вступ. Проблема цілісності людського буття є однією з ключових у контексті осмислення питання діалектики життя і смерті, а також співвідношення категорій «здоров'я» – «хвороба». Сьогодні, коли фактор коронавірусу набув рис того «чорного лебедя», що трансформував усі економічні, політичні, соціокультурні процеси і продовжує впливати на глобальну ситуацію у світі, ще раз довів важливість філософського обґрунтування ролі категорій «здоров'я» та «хвороба» у житті як окремої людини, так і суспільства загалом. Розуміння крихкості людського життя, примарності стійкості існування людства в умовах невизначеності актуалізує потребу в знаходженні шляхів установалення горизонтів буття людини.

Дослідження холистично-екзистенційного виміру людського буття завжди залишалося у центрі уваги філософів, насамперед у контексті осмислення граничних засад існування людини. Такий напрям, як філософія здоров'я, з'явився на стику медичної етики, окремих питань фізичної культури, валеології та власне філософського знання порівняно нещодавно. У центрі уваги цього напрямку перебуває дослідження здоров'я як цілісного феномену. Такий підхід є вкрай важливим, бо питання здоров'я, як, зокрема, уважав відомий медик М.М. Амосов, взагалі перебувають поза межами компетентності медицини, оскільки лікарі мають справу здебільшого з хворобою [1]. Наслідком цього стає неможливість визначення причин не лише виникнення хвороби, а і настання здоров'я. Тому особливого значення набуває розкриття холистично-екзистенційного виміру здоров'я як розуміння бінарності категорій «хвороба» – «здоров'я» у взаємопов'язаності організму й середовища.

Мета та завдання. Мета статті – розкрити еволюцію поглядів на характер розуміння цілісності людського існування, а також екзистенційної проблематики життя та смерті в контексті співвідношення категорій «хвороба» – «здоров'я».

Результати. У Статуті ВООЗ зазначено, що «здоров'я – це динамічний стан повного фізичного, душевного і соціального благополуччя, що не визначається лише відсутністю хвороби або немічності» [13]. Тобто сучасне тлумачення феномену здоров'я передбачає вихід із бінарної опозиції «здоров'я» – «хвороба», а також надання йому динамічних характеристик. Одночасно існують певні суперечності у цьому визначенні, бо, по-перше, не розкрито, чим ще (крім відсутності хвороби або немічності) може бути описаний стан здоров'я, по-друге, не пояснено критеріїв благополуччя як умови здоров'я, по-третє, характеристики «повний» та «динамічний» виглядають незіставними, бо повнота якогось явища полягає у досягненні ним певного стабільного стану. Тобто поняття «здоров'я» досі залишається дискусійним, не має чіткого і несуперечливого визначення. Пов'язано це, на нашу думку, з тим, що саме розуміння феномену здоров'я постійно змінюється, а також не може бути розглянуте поза межами холистично-екзистенційного виміру людського буття.

Із точки зору філософського обґрунтування категорії здоров'я ключовим аспектом її визначення є поняття «спосіб життя». Саме спосіб життя впливає на характеристики людського існування, є тим джерелом цілісності буття людини, що дозволяє або покращити, або погіршити її стан. Спосіб життя є одним із модусів холистично-екзистенційного виміру людського буття, оскільки він визначається ставленням самої людини до свого життя, а також умовами її перебування у світі.

Поняття «спосіб життя» широко представлене в межах філософії здоров'я як напряму, що вивчає сутнісні та змістовні характеристики здоров'я, а також співмірність категорій «здоров'я» та «хвороба», розкриваючи такі їх характеристики, як бінарність, цілісність, визначаючи межу переходу від стану здоров'я до стану хвороби (і навпаки). Спосіб життя (з позиції філософії здоров'я) є умовою як збереження, так і втрати здоров'я. На спосіб життя впливає зовнішнє середовище (місце перебування людини) і внутрішні переконання і цінності, тому можна говорити про холистично-екзистенційний вимір буття людини у співвіднесенні категорій «здоров'я» – «хвороба». У цьому сенсі концепт «здоровий спосіб життя» буде характеризувати умови збереження і забезпечення здоров'я.

Важливою характеристикою античної моделі здоров'я є поняття гармонії, завдяки чому знімається суперечність бінарної опозиції категорій «здоров'я» – «хвороба». Саме порушення гармонії духу і тіла може стати однією з причин переходу від здорового стану до хвороби.

Поняття гармонії наближене до розуміння блага як того, що є корисним для людини та її оточення, а також до поняття міри як балансу внутрішніх потреб та зовнішніх викликів.

В античній філософії категорії гармонії, міри та блага мають ключове значення для характеристики як людини, так і суспільства. Людина є мірою всіх речей, а благо – мірою всіх діянь. Цим пояснюється відомий для античного світу імператив «Нічого поза мірою». Принцип «Пізнай себе» дозволяє краще розуміти внутрішні процеси, дотримуватися міри у побудові здорового способу життя, досягати гармонії душі та тіла.

Платон описує різні види благ: «Блага бувають троякого роду: деякими з них можна володіти, в деяких можна брати участь, а деякі існують самі по собі. Перші – це ті, якими можна володіти, як-от справедливість та здоров'я» [6, с. 180]. Тобто здоров'я є тим благом, що пов'язане із вольовими характеристиками людини, її прагненнями та силою. Бінарною благою є категорія зла, а здоров'ю – хвороба. Отже, хвороба, на думку Платона, є злом для людини, виявом слабкості волі та душевних сил.

Принцип гармонії душі та тіла як ідеалу античної естетики розкритий у понятті «калокагатія», що фіксує єднання фізичної краси та духовної досконалості людини. Цей принцип був покладений в основу виховної системи давньої Греції. У діалогах «Тімей» та «Критій» Платон характеризує калокатію як певну цілісність фізичного та духовного, вияв гармонійного розвитку особистості, що є наслідком поєднання тілесних вправ та духовно-морального виховання. При цьому краса і моральність, тіло і дух є нерозривною цілісністю, що не можуть бути протиставлені, співмірні між собою [12].

Визначення умов здорового способу життя передбачає поєднання тілесного та психічного станів здоров'я, встановлення певної міри між ними. Тому античний ідеал калокатії передбачав синтез зовнішньої та внутрішньої краси, єдності морально-етичних та естетичних якостей (благо і прекрасне є одним і тим самим).

Антична модель гармонійного розвитку людини містить розуміння гармонії між обмеженим (тілом) та безмежним (космосом). У діалозі «Філеб» Платон нагадує, що здоров'я визначає баланс (міру) цих характеристик. Він порушується тоді, коли починає переважати або безмежне, або обмежене, в результаті чого настає хвороба [12, с. 26].

Не менш значущим є визначення екзистенційного виміру людського буття в контексті співвідношення категорій «здоров'я» – «хвороба». У цьому сенсі хвороба породжує страждання, які можуть призвести до смерті. Тобто питання здоров'я та хвороби завжди перебуває у модусі проблематики життя та смерті. У діалозі Платона «Федон», що присвячений історії смерті Сократа, описується бачення останнім смерті як способу вивільнення від страждань або одужання. На думку Сократа, «справжні філософи роздумують над явищем смерті, смерть для них не така страшна, як для інших людей» [11, с. 244]. Сама смерть мислиться як протилежність життя, що впливає з нього [11, с. 248]. Холістично-екзистенційний вимір категорій «здоров'я» – «хвороба» розкриває бінарність останніх (подібно до бінарності категорій «життя» – «смерть»), які становлять нерозривну цілісність, хоч і мають протилежний зміст).

Аристотель, на відміну від Платона, виходив із концепції, що «страждання – зло, тому його слід уникати», що можливе лише завдяки підтриманню здорового способу життя. Філософ уперше сформулював концепцію здоров'я, описавши його першопричини та умови збереження. Так, у «Нікомаховій етиці» він визначив здоров'я як певний гармонійний стан між формальною та матеріальною причиною, а також як результат відсутності страждань [2].

Важливо також зазначити, що саме людина стає головним джерелом збереження здоров'я, оскільки це потребує від неї постійних динамічних зусиль. Здоров'я пов'язується з дотриманням чеснот, благодійним життям, контролем пристрастей, помірністю у способі життя. Аристотель також одним із перших указав на взаємозв'язок стану здоров'я із середовищем перебування людини.

Холістично-екзистенційний вимір буття людини у співвідношенні категорій «здоров'я» та «хвороба» в період античності не виходить за межі їх протиставлення, одночасно він характеризує уявлення про нерозривний зв'язок між ними, цілісність виявів душі та тіла. Здоров'я є

породженням гармонії між душевним та тілесним, міри у способі життя, дотримання блага як у моральних діях, так і в тілесних вправах.

У період Середньовіччя спостерігається суттєвий відхід від античної моделі здоров'я, що зумовлюється новим прочитанням ідеї цілісності. Оскільки людина визначається як гріховна істота, то вона тим самим від народження позбавлена цілісності. Рух від життя до смерті й від смерті до воскресіння є (за середньовічним світоглядом) переходом від розділеного й неповноцінного існування у гріху до цілісного перебування з Богом. Духовно-моральним ідеалом стає ідея спасіння як знаходження найкоротшого шляху досягнення цієї мети шляхом відмови від тілесних бажань та опанування духовними вправами. При цьому хвороба вже не мислиться як порушення гармонії і міри, а стає результатом божої карі, побороти яку можна лише за допомогою молитви. Тому в цей період будь-які інші способи лікування хвороб розцінюються як порушення Божих законів, а лікарі у багатьох випадках переслідуються.

Питання тілесного здоров'я на довгі віки витісняються проблематикою духовного здоров'я, що передбачає очищення від гріхів як у діях, так і в думках. Цілісність досягається завдяки опануванню принципів віри, надії та божественної любові, вправ із покаяння та народження в Христі. Останні носять терапевтичний характер, тобто є головними інструментами лікування будь-якої хвороби людини. З іншого боку, тілесний аспект здоров'я уособлюється у концепції аскетизму як обмеження гріховних бажань шляхом відповідних тілесних обмежень і вправ, бо «аскетика у виробленні своїх прийомів не тільки не нехтує тілом і його функціями, а й використовує їх для духовного діяння. В аскетичному подвигу повинна брати участь не тільки душа» [8, с. 57].

Холістично-екзистенційний вимір буття людини переміщується від космоцентричної до теоцентричної моделі співвідношення категорій здоров'я та хвороби. Людина виявляється ще не здатною до самостійного вивільнення зі стану хвороби, лише Бог визначає її долю, хоча, з іншого боку, її духовні вправи можуть допомогти у цьому. В період Середньовіччя холістичний погляд на бінарне співвідношення категорій «здоров'я» та «хвороба» розпадається, дух і тіло перестають бути цілісною конструкцією. Лікується не тіло, а душа. Хвороба душі, а саме певні гріховні помисли і сполучені з нею дії, мисляться як причини хвороби.

Трансформація розуміння категорії здоров'я активно відбувається у період Відродження, особливо у Новий час. Хоча Відродження частково реабілітує античну модель гармонії душі та тіла, однак ця гармонія вже не є віддзеркаленням космічних сил. Усе більше відбувається зосередженість на тілесному вимірі здоров'я. Поступово ускладнюється саме розуміння здоров'я, виділяються такі модуси здоров'я, як фізичне, психічне, духовне. Характерно, що одним із важливих чинників фізичного здоров'я продовжує вважатися здоров'я душевне. Так, Ф. Бекон наголошував, що головний рецепт довгого і щасливого життя – вільний і життєрадісний стан духу [4, с. 424–425].

Бінарна конструкція «здоров'я» – «хвороба», з одного боку, втрачає лінійний характер, а з іншого – уже не мислиться як певна цілісність. Вплив механістичного світогляду на концепт здоров'я призводить до того, що тіло починає розглядатися як певний складний механізм, у якому хвороба – це результат його неправильної роботи, пошкодження окремих частин. Подібний механістичний підхід до розуміння природи хвороби та здоров'я й досі залишається базовим під час лікування пацієнтів, що не дозволяє повністю побачити всі чинники хвороби і її наслідки.

Перехід від класичної моделі здоров'я до некласичної передбачає подолання розриву в бінарній конструкції «здоров'я» – «хвороба». Так, у межах «філософії життя» суперечності між духом і тілом знімаються шляхом виходу з цієї опозиції та повернення до холістично-екзистенційного тлумачення буття людини, але на нових засадах. Життя починає описуватися як первинний феномен, поза яким не існує буття. Будь-які трансцендентні конструкції («Бог», «дух», «душа»), як уважають А. Шопенгауер та Ф. Ніцше, є штучним породженням людського розуму, недоказовими сутностями. Водночас життя – універсальний модус буття людини, що визначає його цілісність. Воля до життя як нескінченне становлення рухає всіма процесами [9].

Показово, що ракурс опису бінарної конструкції «душа» – «тіло» зміщається у бік характеристики феномену тілесності, що не тотожне класичному розумінню поняття «тіло». Якщо

для механістичного світогляду тіло відділено від душі, не має суб'єктних рис, то тілесність у неklasичному розумінні – уособлення цілісного буття особистості в єдності її фізіологічних, психологічних, духовних властивостей. Саме тілесність віддзеркалює життєву енергію людського «Я». У книзі «Так мовив Заратустра» Ф. Ніцше розкриває такий підхід завдяки формулі «я – тіло, тільки тіло і ніщо більше; а душа є тільки словом для чогось у тілі» [10].

Самість людини, за А. Шопенгауером та Ф. Ніцше, виходить за межі розуму і почуттів, виявляючись у тій енергії, що надає імпульсу життя. Здоров'я при цьому стає виявом повноти володіння цією енергією (тим, що визначається так, як «воля до життя»). Якщо ж «воля до життя» є неконтрольованою і всеохопною енергією, то «воля до влади» – це сконцентрований процес, який людина може реалізувати у феномені творчості [16].

Таким чином, неklasична модель здоров'я передбачає визначення як раціональних, так й ірраціональних умов виникнення стану хвороби чи здоров'я. Так, З. Фройд убачав головною причиною хвороб породжені культурою фобії, стреси, страхи, заборони, що обмежують її свободу [14, с. 134]. Він одним із перших на науковому та дослідницькому рівнях показав не тільки фізіологічні, а й психологічні витoki захворювань, охарактеризував бінарність категорій «життя» – «смерть» на засадах концептів потягу до життя як виявів сексуальності та самозбереження, а також потягу до смерті як виявів агресії та саморуйнування [15].

Постнеklasична модель здоров'я продовжує вибудовуватися на засадах подолання бінарної опозиції категорій «здоров'я» – «хвороба», ускладнення розуміння самого феномену здоров'я як комплексу фізіологічних, психологічних, соціальних, економічних та інших чинників у динамічній і постійно змінюваній системі, а також розмивання поняття «смерть» в умовах відтермінування її настання. М. Кастельс наголошує, що завдяки сучасним засобам медичного лікування, генної інженерії, технічному розвитку суттєво порушуються життєві цикли людини, а життя постійно подовжується [7, с. 415].

З іншого боку, змінюється ставлення до смерті. Смерть виноситься за дужки життя, коли основні інтереси людей зосереджуються на пошуку насолоди та відтягненні смерті. Провідною стає ідеологія споживання здоров'я, що втілюється у символізації здорового способу життя, його ототожненні із символами щастя, багатства, задоволення бажань [17, р. 121]. Тілесність як холістично-екзистенційний феномен стає змінюваним, а концепт смерті віртуалізується.

Поширенню таких тенденцій сприяє розповсюдження гедоністичної та нарцисичної культури, що містить не тільки зосередженість на тілесних задоволеннях, а й перегляд самого розуміння феномену тілесності. Тіло розщеплюється на тіло-суб'єкт, із яким індивід ототожнює себе самого як власним «Я», і тіло-об'єкт як предмет насолоди, інтересу, бажання [5, с. 44]. У такому тлумаченні виникає потреба до постійного експериментування зі своїм тілом у контексті як досягнення суб'єктивних вражень, так і маніпуляції з тілом як об'єктом (від косметологічних утручань до повної зміни статі). Як указує Ж. Бодріяр, «у межах цієї функціональної Естетики тіла процес підпорядкування суб'єкта своєму нарцисичному Я-ідеалу нічим не відрізняється від процесу його суспільного примусу до цього, коли людині не залишають іншої альтернативи, крім кохання до себе, самоінвестиції за соціально запропонованими правилами» [3, с. 211]. Здоров'я у гедоністичному суспільстві інтерпретується не тільки як фізіологічна чи психологічна категорія, а і як економічно доцільна.

Отже, постнеklasична модель здоров'я передбачає десубстанціалізацію категорій «здоров'я» та «хвороба», які втрачають абсолютний характер, перетікають одна в одну. Взаємозв'язок між ними починає розглядатися із застосуванням динамічних характеристик, а саме розуміння організму як відкритої системи. Отож, крім так званої традиційної медицини, яка побудована на класичних наукових методах, починають широко використовуватися методи нетрадиційної медицини, що виходять за межі загальноновизнаних. До проблематики здоров'я виявляються залученими не тільки медичні, а й економічні, соціально-культурні, психологічні, фізичні та інші чинники. Розуміння співвідношення категорій «хвороба» – «здоров'я» як складної динамічної системи стимулює міждисциплінарний підхід до вивчення феномену здоров'я, створення таких напрямів, як медична етика, біоетика, наукова етика.

Висновки. Прослідковуючи еволюцію поглядів на сутність феномену здоров'я, можна констатувати пов'язаність розвитку уявлень про співвідношення категорій «здоров'я» – «хвороба» зі світоглядними характеристиками самої людини щодо способів її буття у світі. Це дозволяє нам виокремити різні моделі здоров'я, які описують бінарні зв'язки не тільки між здоров'ям та хворобою, а й між життям та смертю. Антична модель здоров'я побудована на концепції гармонії душі і тіла, міри та блага, нерозривної єдності краси та моральної дії. На відміну від неї середньовічна модель здоров'я виходить із постулату про гріховність, нецілісність людини, опозиційність душі та тіла, переваги душевного здоров'я над тілесним. Перехід до класичної моделі здоров'я знаменується зверненням до тілесного виміру здоров'я, формуванням механістичного погляду на співвіднесення категорій «здоров'я» – «хвороба», що призводить до втрати цілісного бачення людського буття. Зняття суперечностей між духом і тілом та повернення до холистично-екзистенційного тлумачення буття людини відбувається з формуванням неklasичної моделі здоров'я, в якій життя стає первинним феноменом. Постнеklasична модель здоров'я характеризується десубстанціалізацією категорій «здоров'я» та «хвороба», що передбачає визначення їх відносності та взаємопереходу. Зміщення акцентів із проблематики смерті до питань безкінечного життя зумовлюється пануванням гедоністичних цінностей.

Нині в умовах карантинних обмежень у результаті впливу коронавірусної інфекції відбувається всього простору життя людини підпорядковується логіці бінарних взаємовідносин «здоров'я» – «хвороба». Уже зараз можна констатувати, що чинник коронавірусу спровокував тотальну інформаціоналізацію суспільства, вноормував нові форми організації навчання, праці та дозвілля, суттєво розширив сферу віртуальної економіки. Безсумнівним є також створення таких викликів, як поширення самотності людини, загрози її свободи в умовах різноманітних заборон та тотального контролю дій. Тому швидке реагування на негативні наслідки можливих пандемій у майбутньому потребує широких зусиль у різних напрямках, що не є можливим без перегляду сутності здоров'я як холистично-екзистенційного феномену.

Список використаних джерел

1. Амосов Н.М. Энциклопедия Амосова. Алгоритм здоровья. Москва : АСТ; Донецк : Сталкер, 2002. 590 с.
2. Аристотель. Никомахова етика. Київ : Аквілон-Плюс, 2002. 480 с.
3. Бодрийяр Ж. Символический обмен и смерть; пер. с фр. и вступ. статья С.Н. Зенкина. Москва : «Добросвет, 2000. 387 с.
4. Бэкон Ф. Соч.: В 2 т. Т.2. Москва : Мысль, 1972.
5. Висоцька О.Є. Феномен тілесної комунікації за доби Постмодерну. *Практична філософія*. Київ : Видавництво ПАРАПАН, 2012. № 3 (№ 45). С. 41–48.
6. Диоген Лаэртский. О жизни, учениях и изречениях знаменитых философов. Пер. и прим. М.Л. Гаспарова. Москва, Мысль, 1979. 624 с.
7. Кастельс М. Информационная эпоха: экономика, общество и культура; пер. с англ. под науч. ред. О.И. Шкаратана. Москва : ГУ ВШЭ, 2000. 608 с.
8. Киприан (Керн), архим. Антропология св. Григория Паламы. Москва, 1996.
9. Ницше Ф. Воля к власти: опыт переоценки всех ценностей. Москва : «REFL-book», 1994. 352 с.
10. Ницше Ф. Повне зібрання творів. Том 4. Так мовив Заратустра. Переклад з німецької Олег Фешовець. Львів : Астролябія, 2010. 384 с.
11. Платон. Собрание сочинений в 4 т. Т. 2. Москва : Мысль, 1993.
12. Платон. Филеб. Государство. Тимей. Критий. Москва : Мысль, 1999.
13. Устав (Конституция) Всемирной организации здравоохранения. URL: https://www.who.int/governance/eb/who_constitution_ru.pdf
14. Фрейд З. Будущее одной иллюзии. *Вопросы философии*. 1988. № 8. С. 132–160.
15. Фрейд З. Психология бессознательного. Перевод с нем. А.М. Боковой. Москва, 2006.
16. Шопенгауэр А. Свобода воли и нравственность. Москва : Республика, 1992.
17. Bauman Z. Life in Fragments: Essays on Postmodern Morality. Oxford; Cambridge [Mass.]: Blackwell, 1995. vi, 293 p.

References

1. Amosov, N. M. (2002). *Enciklopediya Amosova. Algoritm zdorov'ya [Encyclopedia of Amosov. Health algorithm.]*. M.: AST; Doneck: Stalker. [in Russian].
2. Aristotel. (2002). *Nikomakhova etyka [Nikomakhova ethics]*. K.: Akvilon-Plius [in Ukrainian].
3. Bodriyyar ZH. (2000). *Simvolicheskij obmen i smert' [Symbolic exchange and death]*. M.: «Dobrosvet. [in Russian].
4. Bekon F. (1972). *Soch. [Works]: V 2 t. T.2. M.: Mysl'. [in Russian]*.
5. Vysotska O. (2012). *Fenomen tilesnoi komunikatsii za doby Postmodernu [The phenomenon of body communication in the postmodern era]*. Praktychna filosofia. Kyiv: Vydavnytstvo PARAPAN. no. 3 (№ 45). pp. 41-48. [in Ukrainian].
6. Diogen Laertsij. (1979). *O zhizni, ucheniyah i izrecheniyah znamenityh filosofov [Life, teachings and sayings of famous philosophers]*. M., Mysl'. [in Russian].
7. Kastel's M. (2000). *Informacionnaya epoha: ekonomika, obshchestvo i kul'tura [The Information Age: Economy, society and culture]*. M.: GU VSHE. [in Russian].
8. Kiprian (Kern), arhim. (1996). *Antropologiya sv. Grigoriya Palamy [The Anthropology of St. Gregory Palamas]*. M. [in Russian].
9. Nicshe F. (1994). *Volya k vlasti: opyt pereocenki vsekh cennostej [The Will to Power: the experience of revaluing all values]*. M.: «REFL- book» [in Russian].
10. Nitshe F. (2010). *Povne zibrannia tvoriv Tom 4. Tak movyv Zaratustra. [Complete works. Volume 4. so said Zarathustra]*. Lviv: Astroliabiia [in Ukrainian].
11. Platon. (1993). *Sobranie sochinenij v 4 t. [Collected works in 4 vol.]*. T. 2. M.: Mysl' [in Russian].
12. Platon. (1999). *Fileb. Gosudarstvo. Timej. Kritij. [Files. State. Timaeus]*. M.: Mysl' [in Russian].
13. Ustav (Konstituciya) *Vsemirnoj organizacii zdravoohraneniya [Constitution of the World Health Organization]* / https://www.who.int/governance/eb/who_constitution_ru.pdf [in Russian].
14. Frejd Z. (1988). *Budushchee odnoj illyuzii [The future of one illusion]*. Voprosy filosofii. no. 8, pp. 132-160. [in Russian].
15. Frejd Z. (2006). *Psihologiya bessoznatel'nogo [Psychology of the unconscious]*. M. [in Russian].
16. SHopengauer A. (1992). *Svoboda voli i npravstvennost' [Free will and morality]*. M.: Respublika. [in Russian].
17. Bauman Z. (1995). *Life in Fragments: Essays on Postmodern Morality*. Oxford; Cambridge [Mass.]: Blackwell.

Vysotska Olha Yevgenivna

Doctor of Philosophy, Associate Professor,
Head of the Department of Philosophy
Communal Institution of Higher Education “Dnipro Academy of Continuing Education”
of Dnipropetrovsk Regional Council
70, Antonovycha str., Dnipro, Ukraine
ORCID ID: 0000-0002-1265-7582

Romanenko Mykhailo Ilyich

Doctor of Philosophy, Professor,
Rector adviser, Professor at the Philosophy Department
Communal Institution of Higher Education “Dnipro Academy of Continuing Education”
of Dnipropetrovsk Regional Council
70, Antonovycha str., Dnipro, Ukraine
ORCID ID: 0000-0002-1495-6762

**HOLISTIC-EXISTENTIAL DIMENSION OF HUMAN EXISTENCE
IN THE RATIO OF THE CATEGORIES “HEALTH” AND “DISEASE”**

The article reveals the evolution of views on the nature of understanding the integrity of human existence, as well as the essence of existential problems of life and death in the context of the relationship between the categories “disease” and “health”. It is determined that the change in

health models is due to the development of worldview ideas about the ways of human existence in the world, as well as the transformation of views on the essence of life and death. The ancient model of health is based on the concept of harmony of soul and body, measure and good, the indissoluble unity of beauty and moral action. Unlike the ancient model, the medieval model of health proceeds from the postulate of sinfulness, non-wholeness of a person, opposition of soul and body, and the superiority of mental health over physical health. The transition to the classical model of Health is marked by an appeal to the physical dimension of health, a mechanistic view of the correlation between the categories of "health" and "disease". This leads to the loss of a holistic vision of human existence. Removal of contradictions between spirit and body and return to a holistic-existential interpretation of human existence occurs after the formation of a non-classical model of health, in which life becomes a primary phenomenon. The post-non-classical health model is characterized by the desubstantialization of the categories "health" and "disease", which implies the definition of their relativity and mutual transition. The shift of emphasis from the problems of death to the issues of infinite life is due to the dominance of hedonistic values. Today, the logic of the binary relationship between "health" and "disease" forms the entire space of a person's life. This is due to quarantine restrictions to protect against coronavirus infection. The coronavirus factor provoked a total informationalization of society, normalized new forms of organization of education, work and leisure, and significantly expanded the sphere of the virtual economy. The spread of a person's loneliness, threats to his freedom in the face of various prohibitions and total control of actions are modern challenges. Rapid response to the negative consequences of possible pandemics in the future requires extensive efforts in various directions. This is impossible without studying the essence of health as a holistic existential phenomenon.

Key words: *health, disease, philosophy of health, integrity, being.*